

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

The Local Wisdom of Lanna Musical Instrument for Inherit the making
Lanna Musical Instrument and Support the Strengthening Culture

บูรณพันธุ์ ใจหล้า

Buranapan Jaila

หลักสูตรดนตรีศึกษา ภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Music Education Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Chiangmai Rajabhat University

E-mail: jaila_blue@hotmail.co.th

(Received : September 14, 2019 Revised : November 7, 2019 Accepted : November 25, 2019)

บทคัดย่อ

สะล้อและซึงเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ประเภทเครื่องสีและดีด ปัจจุบันนิยมใช้กันแพร่หลาย แต่คุณภาพของเครื่องดนตรีนั้นมีปัจจัยสำคัญคือวัสดุและองค์ความรู้เชิงช่าง งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ตลอดจนศึกษากระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาคนอื่น ๆ ในสายความรู้ของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติการสืบทอดและกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภทสะล้อและซึงโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และทฤษฎีการศึกษาทางมานุษยดนตรีวิทยา ในการศึกษาข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนาม

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงเริ่มมาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ และได้ถ่ายทอดให้นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ผ่านการฝึกฝนทักษะทางช่างและได้ถ่ายทอดมาจนถึงนายกำจร เทโวชัยดี ผู้เป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงที่มีคุณภาพในปัจจุบัน โดยการสร้างสะล้อและซึงพบว่าการสร้างสะล้อและซึงทั้งสามขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ มีกระบวนการวิธีการสร้างที่เหมือนกันแต่ต่างกันที่ขนาดกับระดับเสียง

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เครื่องดนตรีล้านนา สืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

Abstract

Salor and Sueng is an Lanna musical instrument and popular to play in present day. The quality of musical instrument is depend on material for making and musical instrument maker skill. This research aims to study the development of Lanna music making knowledge transmission from Master Boonrat Tippayarat, Lanna musical instrument maker in Chiang Mai province and the process of making Lanna musical instrument. Ethnomusicological method used for this study.

The result of this research shows the first standard Lanna musical instrument maker is Jao Suntorn Na Chiang Mai and transmit to Master Boonrat Tippayarat. The process of learning to make musical instrument by observation and practice by doing. Master Boonrat Tippayarat transmit the musical instrument making to Master Khamjorn Thevokut, specialize to make Salor and Sueng in the present day. The process of Salor and Sueng making; small size, medium size and large size making is difference by nature of musical sound.

Keywords: Local wisdom, Lanna musical instrument, Inherit the making Lanna musical instrument, Strengthening culture

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มวัฒนธรรมล้านนาตะวันตก จากขอบเขตพื้นที่ทั้งหมดคือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏ มีการศึกษา ทั้งในรูปแบบ เช่น งานวิจัย เอกสารตำรา การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพเครื่องดนตรี ระบบเสียง และบันไดเสียง แต่ยังขาดการศึกษารวบรวมข้อมูลที่ชัดเจน เกี่ยวกับการสร้างเครื่องดนตรี ซึ่งข้อมูลในปัจจุบัน เป็นภาพรวมที่ยึดเป็นมาตรฐาน ประกอบกับสายการสืบทอดของส่ล่าหรือช่างผู้สร้างเครื่องดนตรีทั้งในอดีต และปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลอย่างชัดเจน ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของส่ล่าหรือช่างสร้างเครื่องดนตรีในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในปัจจุบันมีความน่าสนใจอย่างยิ่งโดยเฉพาะเครื่องดนตรีล้านนามีพัฒนาการหลายประเภทสามารถจำแนกตามลักษณะของการบรรเลงทั้ง เครื่องดีด สี ดี เป่า เช่น เครื่องดีด ได้แก่ ซึง พิณเปี้ยะ, เครื่องสี ได้แก่ สะล้อ, เครื่องตีได้แก่ ฆ้อง กลองแวง กลองปฐา กลองหลวง, เครื่องเป่าได้แก่ ขลุ่ย ปี่จุมและแน (ธีรยุทธ ยวงศรี, 2540) พื้นที่วัฒนธรรมทางดนตรี ล้านนาเชียงใหม่มีความหลากหลายและมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยวัฒนธรรมดนตรีล้านนาได้รับอิทธิพลของ ดนตรีตะวันตก โดยการนำเครื่องดนตรีล้านนาบรรเลงกับวงดนตรีร่วมสมัยหรือบทเพลงที่ใช้บันไดเสียงแบบ ดนตรีตะวันตก ทำให้ส่ล่าหรือช่างทำเครื่องดนตรีต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของเครื่องดนตรีเพื่อให้บรรเลงตาม บันไดเสียงของเพลงสมัยนิยม การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายในเชิงช่างสร้างเครื่อง

ดนตรีในพื้นที่วัฒนธรรมดนตรีล้านนาเชียงใหม่ในปัจจุบัน เครื่องดนตรีพื้นบ้านในพื้นที่วัฒนธรรมดนตรีล้านนาเชียงใหม่ มีบทบาทในการบรรเลงเดี่ยวและบรรเลงรวมวงในรูปแบบของดนตรีล้านนาล้วนสามารถบรรเลงร่วมกับวงดนตรีร่วมสมัย ทำให้บทบาทของเครื่องดนตรีล้านนามีความหลากหลายตามกระแสวัฒนธรรมนิยมเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม ในการสืบทอดและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะกระแสสังคมแต่ก็ยังคงมีความเหนียวแน่นในรูปแบบของวัฒนธรรมเดิม

การศึกษาในกรณีดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัจจุบันมีส่ลาหรือช่างที่สืบทอดการทำเครื่องดนตรีล้านนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่หลากหลายตามประเภทและกลุ่มของเครื่องดนตรีซึ่งกระบวนการวิธีการสร้างและระบบเสียงของเครื่องดนตรีในปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของสภาวะทิศทางและบทบาทของเครื่องดนตรีล้านนาในอนาคตได้ การศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จึงเป็นส่วนสำคัญในการเติมเต็มการศึกษาในด้านวิชาการดนตรี ซึ่งโดยทั่วไปต่างเน้นการศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีวงดนตรี ตลอดจนบทบาทและหน้าที่การใช้ดนตรีในสังคม รวมถึงการวิเคราะห์บทเพลง ซึ่งส่วนงานวิชาการที่ขาดหายไปคือ องค์ความรู้การสร้างเครื่องดนตรีล้านนา การสืบทอดกระบวนการขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ การใช้วัสดุที่มีในพื้นที่ ตลอดจนเทคนิควิทยาพื้นบ้าน เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนานั้นมีพัฒนาการร่วมกันกับสังคมล้านนา กระบวนการถ่ายทอดความรู้สละและซึ่งไปสู่เด็กและเยาวชนและศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อ สละและซึ่ง (สุคำ แก้วศรี, 2553)

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีดังกล่าวนี้ยังไม่เป็นประเด็นในการศึกษาแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านมายาวนานกว่า 3 ทศวรรษมาแล้วก็ตาม และที่สำคัญคือ การศึกษาภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จะทำให้ช่างหรือ “สละ” ตามภาษาล้านนานั้น มีพื้นที่ในสังคมล้านนามากยิ่งขึ้น และไม่ถูกละเลยที่จะศึกษาไม่น้อยไปกว่าศิลปินหรือนักดนตรี อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมให้ตระหนักถึงภูมิปัญญาดังกล่าวได้มากขึ้น

นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เป็นช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนาที่เป็นที่ยอมรับในวงการสร้างเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนา โดยสืบทอดวิชาความรู้มาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ มีนักวิชาการดนตรีและนักศึกษาขอรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านช่างทำเครื่องดนตรีไทยเป็นอันมาก ในอดีต นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ มีผลงานการสร้างเครื่องดนตรีโดยเฉพาะซอสามสายกะลาตัดซึ่งเป็นผลงานการคิดค้นของศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ (เสียชีวิต) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนมีการสร้างเครื่องดนตรีโบราณที่ใช้ในพระราชพิธีต่างๆ เช่น บัณเฑาะว์ กระจับปี เป็นต้น

นอกจากนี้นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ยังเป็นผู้ทรงความรู้ด้านดนตรีไทยและดนตรีล้านนา โดยเฉพาะการสร้างเครื่องดนตรีซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดในปัจจุบัน มีการพัฒนาเครื่องดนตรีทั้งกายภาพและเสียงให้ดียิ่งขึ้นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะงานศึกษาวิจัยด้านดนตรีไทย มีนักเรียนนักศึกษาตลอดจนคณาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าศึกษาองค์ความรู้กับนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ด้วยความสำคัญของการศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา ผู้วิจัยมีความสนใจภูมิปัญญาในการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ ของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในปัจจุบัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านนำไปสู่การอนุรักษ์บทบาทและทิศทางการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านบุคคล ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาเฉพาะของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาเฉพาะสะล้อและซึง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ด้วยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีขั้นตอนอยู่ 6 ขั้นตอน คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection) 2) การจัดกระทำกับข้อมูล 3) การตรวจสอบข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis) 5) การนำเสนอผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นบริบทของช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐาน (Documentary Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยหนังสือเอกสารต่าง ๆ ที่เคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและบริบทของดนตรีล้านนา เช่น

วิทยานิพนธ์เรื่อง “สละและซิง ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านล้านนา” สุคำ แก้วศรี (2553)

“ศรีกูย ปันแสง ช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา” งามตา นันทขว้าง (2551)

“เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ : การสืบทอดภูมิปัญญาสละและซิง” ประเมศวร์ สรรพศรี (2555)

“การสืบทอดสละในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา” กิจชัย ส่องเนตร (2554)

“ซิงในวัฒนธรรมดนตรีจังหวัดเชียงใหม่” เอกพิชัย สอนศรี (2546)

“ขลุ่ยพื้นเมืองในวัฒนธรรมล้านนา” ปณิธิ เกาทอง (2548)

“ลักษณะทางกายภาพระบบเสียงของแนในพื้นที่ยังจังหวัดเชียงใหม่” เอกชัย นาคี (2545)

“กลองหลวง : ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและชาติพันธุ์” รณชิต แม้นมาลัย (2536)

หนังสือ “ประวัติดนตรีล้านนา” สงกรานต์ สมจันทร์ (2559)

“การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา” ประเวศ วะสี (2530)

1.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีทางมานุษยวิทยา มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อจะได้รายละเอียดข้อมูลถูกต้อง จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 แบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) โดยการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลคือ

1) นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ 107 หมู่ 10 ขอยชมจันทร์ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100 ช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนา บ้านเสียงไทย ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน

2) นายกำจร เทโวชาติ อยู่บ้านเลขที่ 136/1 หมู่ 6 บ้านวังสิงห์คำ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาชีพช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ซึ่งได้เรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ มาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลและสาธิตการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภท สะล้อ และซึง โดยโรงงานทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านเป็นของตนเอง

การสังเกตการณ์ (Observation) โดยผู้วิจัยดำเนินการโดยหลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกบุคคลข้อมูล แบบบันทึกข้อมูลเครื่องดนตรี แบบบันทึกข้อมูลการวัดเสียงหาค่าเซนต์ (Cent) โดยอุปกรณ์ในการบันทึกได้แก่ กล้องถ่ายรูปดิจิทัล เครื่องเทียบเสียงอิเล็กทรอนิกส์ Monochord ความยาวสาย 68 เซนติเมตร

การวัดระดับเสียง

การวัดระดับเสียงของเครื่องดนตรีสะล้อและซึงที่ได้จากงานภาคสนาม ผู้วิจัยอ้างอิงระบบเซนต์ (Cent) เป็นสำคัญ โดยเริ่มศึกษาระบบเสียงจากซึงทั้ง 3 ขนาด ได้แก่ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึงใหญ่ เนื่องจากมี ระยะเสียงที่กำหนดตายตัวชัดเจนจากลูก หรือ นม (Fret) ด้วยการใช้เครื่องเทียบเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic tuner) วัดค่าความถี่เสียงแล้วนำมาแทนค่าในสูตรคำนวณค่าเซนต์ คือ $C = 1200 \times \log_2 (f_2 / f_1)$ ซึ่งกำหนดให้ $\log_2 = 0.301029995$ จากนั้นนำค่าเซนต์ที่ได้จากเสียงซึงแต่ละขนาดมาหาช่วงเสียง โดยประมาณและค่าเฉลี่ย แล้วนำมาจัดเรียงสรุประดับเสียงแสดงระยะตามแบบการศึกษาระบบเสียงในทาง ดนตรี จากนั้นจึงมาวัดเสียงสะล้อด้วยวิธีการเดียวกัน แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบเพื่อสรุปเป็นระบบเสียงของสะล้อและซึงในภาพรวม

การบันทึกภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพเกี่ยวกับการวิจัย คือ บันทึกภาพขั้นตอนการสร้างสะล้อและซึง จาก ช่างทำ เครื่องดนตรีโดยตรง โดยบันทึกตามลำดับขั้นตอนการผลิตจากบุคคลข้อมูลมานำเสนอผลการวิจัยพร้อมอธิบาย ทุกขั้นตอนตามรูปภาพที่ปรากฏจริง

2. การจัดกระทำข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดจากเอกสาร หลักฐาน และข้อมูลสนาม แล้วนำมาจัดระบบให้เป็นระเบียบ แยก เป็นหมวดหมู่เพื่อนำไปวิเคราะห์

2.1 ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเรียบเรียงสังเคราะห์ อ้างอิง นำเสนอตามประเด็นที่ศึกษา โดยนำเสนอไว้ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม และส่วนต่าง ๆ ของเนื้อหา เพื่อใช้วิเคราะห์อ้างอิง

2.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลในงานภาคสนาม ทำการเรียบเรียงสังเคราะห์ข้อมูล อ้างอิงนำเสนอเพื่อใช้วิเคราะห์อ้างอิงในเนื้อหาโดยรวม

2.3 ข้อมูลที่ได้จากการวัดระดับเสียงเครื่องดนตรีในงานภาคสนาม นำเสนอตามจริงจากเครื่องวัด เสียง

2.4 ข้อมูลภาพถ่ายมาศึกษารายละเอียด และเรียบเรียงสาระที่ได้จากการบันทึกภาพในงานสนามนำเสนออ้างอิงเพื่อประกอบการอธิบายให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

3. การตรวจสอบข้อมูล

การจำแนกข้อมูลในการตรวจสอบในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนามมาแยกแยะตรวจสอบเป็นกระบวนการดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีล้านนาและบริบท โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภท สะล้อและซึง ประวัติความเป็นมาบทบาทหน้าที่ในวัฒนธรรมและสังคมล้านนาในปัจจุบัน

3.2 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษางานภาคสนามโดยแยกตามประเด็นดังนี้

- 1) ข้อมูลที่เป็นระบบและมีความสัมพันธ์กับข้อมูลเอกสาร
- 2) ข้อมูลขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องดนตรีประเภทสะล้อและซึง
- 3) ข้อมูลระบบเสียงของเครื่องดนตรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากงานภาคสนาม ด้านการวิเคราะห์ลักษณะระบบเสียงของสะล้อและซึงตามหลักสวณศาสตร์ (Acoustics) และหลักมานุษยดนตรีวิทยา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ในประวัติและประสบการณ์การเรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงให้แก่ลูกศิษย์ตลอดระยะเวลามากกว่า 30 ปีการศึกษาผู้วิจัยเน้นการนำเสนอข้อมูลตามประเด็นดังนี้

- 1) ประวัติความเป็นมาการเรียนรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง
- 2) กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภทสะล้อและซึง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2

กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง โดยศึกษาลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียง ตามหลักสวณศาสตร์และมานุษยดนตรีวิทยา ดังนี้

- 1) ขั้นตอนกระบวนการสร้างสะล้อและซึง กรรมวิธีการผลิตและกระบวนการผลิต โดยเริ่มจากวัสดุหลักในการผลิต ขั้นตอนการเตรียมการผลิต เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต
- 2) ลักษณะทางกายภาพของสะล้อและซึง ในปัจจุบัน วิเคราะห์รูปลักษณะโดยทั่วไป ได้แก่รูปร่าง ลักษณะ ขนาดของสะล้อและซึงในปัจจุบัน

3) วิเคราะห์เสียงของสละและชิงที่ได้จากการสาธิตการสร้าง ตามหลักสวนศาสตร์ การวัดเสียง ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการวัดเสียงในระบบของสละและชิง (Cent) ของ Alexander John Eills (วาสิษฐ์ จรรย์ยานัน, 2538)

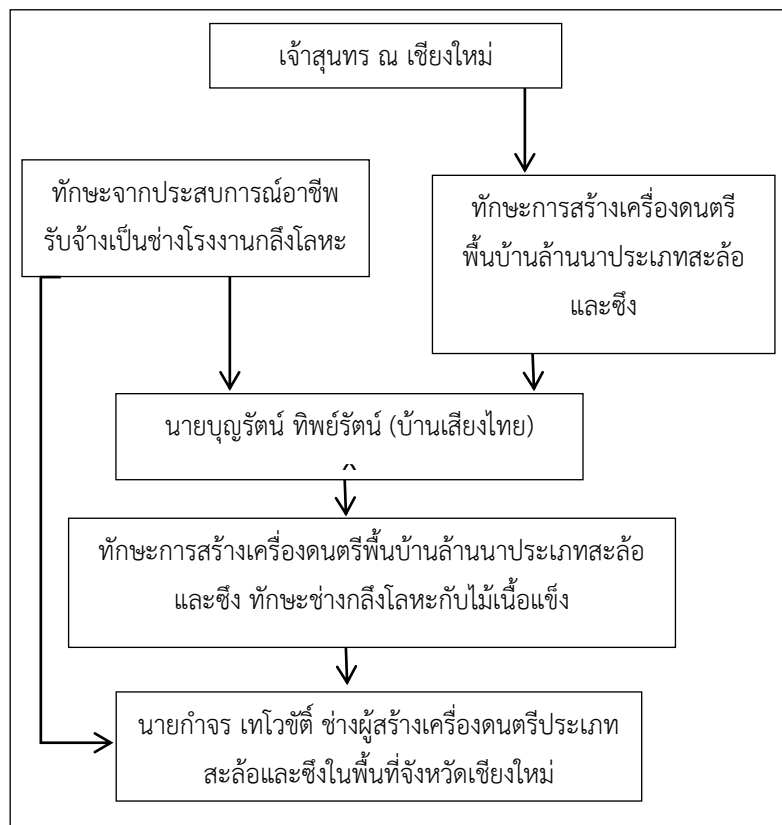
ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ในประวัติและประสบการณ์การเรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสละและชิง รวมถึงกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสละและชิง โดยศึกษาลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียง สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ ปรากฏในบทสรุปของแต่ละตอนดังนี้

1. ประวัติและการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของ นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์

นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ได้เริ่มเรียนรู้การทำเครื่องดนตรีจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ โดยเดิมมีความรู้พื้นฐานของตนเองนั้นเป็นช่างกลึงโลหะไปโรงงาน ทำให้มีความเชี่ยวชาญด้านการกลึงโลหะ วัสดุเนื้อแข็งประเภทไม้และงาช้าง แรกเริ่มได้รับงานกลึงจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ เป็นชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภท สละและชิง ในส่วนของคันทวนสละและลูกบิด ชิ้นผลงานเป็นที่พอใจของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ มาก จึงชักชวนนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เข้ามาช่วยทำงานสร้างเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่ได้เริ่มฝึกหัดทำตั้งแต่เริ่มต้นคือ เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ประเภทสละและชิง (ปรเมศวร์ สรรพศรี, 2555) ต่อมามีความเชี่ยวชาญมากขึ้นโดยเฉพาะทักษะการกลึงวัสดุองค์ประกอบเครื่องดนตรีที่เป็นไม้เนื้อแข็งให้ออกมาได้รูปลักษณะที่สวยงามและได้สัดส่วน จึงทำให้ได้รับความนิยมในกลุ่มนักดนตรีและครูดนตรี ภายหลังจึงได้เริ่มเรียนรู้การทำเครื่องดนตรีไทยประเภท ขอสสามสาย กระจับปี บัณเฑาะว์ และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ระยะเวลาที่อยู่กับเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ ประมาณ 20 ปี การเรียนรู้วิธีการสร้างเครื่องดนตรีไทยนั้น นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เคยไปฝึกหัดการทำเครื่องดนตรีไทยราชสำนักที่กรุงเทพมหานคร และได้ฝากผลงานการสร้างดนตรีไทยทุกประเภทในสำนักพระราชวัง มีผลงานการสร้างขอสสามสายกะลาติดเป็นที่ยอมรับในวงดนตรีไทยสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เป็นช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนาที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน โดยเฉพาะขอสสามสาย กระจับปี และเครื่องดนตรีล้านนา เช่น สละ ชิง ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะด้านความงดงามปราณีตและเสียงที่มีคุณภาพดี นายบุญรัตน์มีประสบการณ์ในการสร้างเครื่องดนตรีไทยมาประมาณ 30 ปี ได้รับถ่ายทอดวิชาช่างขอสสามสายจาก อาจารย์ภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการ ในรัชกาลที่ 9 ผู้เชี่ยวชาญการบรรเลงขอสสามสาย และกระสวนของเครื่องดนตรีไทยทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระสวนขอสสามสายที่ได้มาตรฐานแบบโบราณ

นอกจากเป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีไทยที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับและมีคุณภาพแล้วนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ยังได้ถ่ายทอดวิธีการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาให้แก่ลูกศิษย์ ได้แก่ 1) นายกำจร เทโวชัยดี 2) นายอักษรศาสตร์ มาเอื้อง 3) นายจิรศักดิ์ ธนุมาศ ในการเก็บข้อมูล กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลจากนายกำจร เทโวชัยดี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์โดยตรงมีประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีไม่ต่ำกว่า 20 ปีอีกทั้งมีผลงานเป็นที่ยอมรับและต้องการของผู้ใช้ทั้งนักดนตรี ศิลปิน ครูดนตรี ถือได้ว่าเป็นคุณภาพและมาตรฐานที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน (บุญรัตน์ ทิพย์รัตน์, 2561)

ภาพที่ 2 แสดงการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ สู่ นายกำจร เทโวชัยดี

ภาพที่ 3 การสร้างชิ้นส่วนเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์
(ที่มา : บุณพันธ์ ใจหล้า, 2562)

2. กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในปัจจุบันนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ได้ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์จำนวน 3 คนที่ได้รับความรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีล้านนา และปัจจุบัน สามารถสร้างเครื่องดนตรีล้านนาได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีพื้นบ้าน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับดนตรีพื้นบ้านล้านนา คือ 1) นายกำจร เทโวชัยตี 2) นายอักษรศาสตร์ มาเอื้อง 3) นายจิรศักดิ์ ธนมาศ นายกำจร เทโวชัยตี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปีได้รับความรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา และทักษะทางการช่างจากนายบุญรัตน์อย่างเต็มที่ นายบุญรัตน์ได้ให้ข้อมูลว่าเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาได้ให้ช่างจรช่วยสร้างเป็นหลักแล้วส่วนนายบุญรัตน์เอง ได้รับทำเครื่องดนตรีไทยเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังรับสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาบ้างเป็นครั้งคราว การทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสะล้อและซิงนั้น ได้รับสูตรสัดส่วนองค์ประกอบการสร้างมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ทั้งหมด และภายหลังได้ดัดแปลงรูปร่างของสะล้อให้มีความแปลกใหม่บ้าง แต่ ระบบเสียงและคุณภาพยังคงเดิมและได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการอยู่ตลอด จากนักดนตรีพื้นบ้าน ครูดนตรี นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายเครื่องดนตรีไทย ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ (บุญรัตน์ ทิพย์รัตน์, 2561)

จากการศึกษาระบบเสียงซิงและสะล้อ พบว่าการสร้างระบบเสียงบนเครื่องดนตรีทั้งสองอ้างอิงเสียงจากระบบเสียงดั้งเดิมของดนตรีล้านนา โดยเครื่องดนตรีที่เป็นตัวหลักของการกำหนดเสียงคือซิง เพราะมีนม (Fret) บังคับตายตัว ซึ่งการกำหนดระบบเสียงของซิงสำหรับเป็นหลักเสียงที่แน่นอนนั้น ส่วนที่ 1 ได้จากการสร้างซิงให้มีขนาดความยาวตามสัดส่วนที่กำหนดเฉพาะ ในการสร้างซิง ส่วนที่ 2 ได้จากการติดยะของนมแต่ละลูก ส่วนนี้ได้จากการเทียบระยะจากสัดส่วนที่วัดไว้จากซิงในอดีตที่สืบทอดกันมา จากการศึกษาระยะเสียงซิงจากการสร้างด้วยวิธีดังกล่าวของช่างกำจร เทโวชัยตีสามารถวัดเสียงของซิงที่ได้ค่าระยะห่างแตกต่างกัน

เล็กน้อยจากซึ่ง 3 ขนาด คือ ซึ่งเล็ก ซึ่งกลาง และซึ่งใหญ่ ซึ่งสามารถคำนวณค่าเฉลี่ยของระยะเสียงโดยประมาณได้ ดังนี้

1. จากเสียง โด ไปหาเสียง เร	191.2	เซ็นต์
2. จากเสียง เร ไปหาเสียง มี	171	เซ็นต์
3. จากเสียง มี ไปหาเสียง ฟา	160	เซ็นต์
4. จากเสียง ฟา ไปหาเสียง โซล	179.6	เซ็นต์
5. จากเสียง โซล ไปหาเสียง ลา	194.3	เซ็นต์
6. จากเสียง ลา ไปหาเสียง ที	162.3	เซ็นต์
7. จากเสียง ที ไปหาเสียง โด	155.9	เซ็นต์

ขณะที่เสียงสละล้อนั้นแตกต่างออกไปเนื่องจากสละล้อนเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีนมคอยบังคับระยะเสียง ส่วนเสียงของสละล้อนจึงสามารถเคลื่อนไปมาได้ โดยระบบเสียงของสละล้อนของช่างกำจร เทโวชัยดี นั้น สร้างขึ้นจากองค์ประกอบของเครื่องดนตรีสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1. สัดส่วนความยาวของตัวสละล้อน 2. ตำแหน่งของรึดอก 3. การตั้งสายและตำแหน่งการกดนิ้ว โดย 2 ส่วนแรกนั้นเป็นตัวกำหนดช่วงเสียงโดยประมาณ ซึ่งเป็นส่วนที่กำหนดได้จากการสร้างของช่าง แต่ส่วนที่ 3 นั้นเป็นส่วนที่กำหนดจากตัวผู้บรรเลงเป็นหลัก ซึ่งในการศึกษาการหาระบบเสียงสละล้อนของช่างกำจร เทโวชัยดี นี้ผู้วิจัยกำหนดให้นักดนตรีสืสละล้อนโดยอ้างอิงการตั้งเสียงและระยะเสียงของซึ่งเป็นหลัก ผลปรากฏว่าระยะเสียงที่บรรเลงนั้นไม่ได้มีระยะที่เท่ากันกับซึ่งเสียงทั้งหมด หากแต่มีความคราดเคลื่อนอยู่บ้างเล็กน้อย แม้ว่าจะตั้งเสียงต้นเท่ากับซึ่งก็ก็ตาม โดยสามารถอนุมานได้ว่าระยะเสียงที่นักดนตรีบรรเลงสละล้อนที่อ้างอิงตามระยะเสียงของซึ่งจากช่างเดียวกัน เป็นระบบเสียงสละล้อนที่เป็นตัวแทนระบบเสียงจากฝีมืองานของช่างกำจร เทโวชัยดี ซึ่งได้สืบทอดองค์ความรู้วิชาช่างมาจากครูบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ โดยวัดระยะเสียงของสละล้อนได้ ดังนี้

1. จากเสียง โด ไปหาเสียง เร	191.6	เซ็นต์
2. จากเสียง เร ไปหาเสียง มี	163.3	เซ็นต์
3. จากเสียง มี ไปหาเสียง ฟา	127.8	เซ็นต์
4. จากเสียง ฟา ไปหาเสียง โซล	224.5	เซ็นต์
5. จากเสียง โซล ไปหาเสียง ลา	205.5	เซ็นต์
6. จากเสียง ลา ไปหาเสียง ที	127.2	เซ็นต์
7. จากเสียง ที ไปหาเสียง โด	169.3	เซ็นต์

จากการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่ามีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดังประเด็นต่อไปนี้

1. ความเข้มแข็งในการสืบทอดภูมิปัญญา นับตั้งแต่การพัฒนาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมานั้น ได้มีการพัฒนาเทคนิควิทยาในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาโดยใช้เครื่องมือสมัยใหม่ เช่น แท่นกลึง ตลอดจนใช้ภูมิปัญญาเชิงช่างฝีมือในการพัฒนารูปแบบเครื่องดนตรีล้านนาให้มีความสวยงาม ความเข้มแข็งในการสืบทอดภูมิปัญญาได้ส่งผ่านลูกศิษย์รุ่นที่ 1 ได้แก่

นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ และนายบุญรัตน์ได้ส่งต่อภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนามายังนายกำจร เทโวชัยย์ และกลุ่มลูกศิษย์ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา นับตั้งแต่เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่เป็นต้นมานั้น พบว่ามีการพัฒนาความสวยงามของเครื่องดนตรี การพัฒนาคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีด้วย ดังปรากฏในผลงานการสร้างสล้อและซึงของนายบุญรัตน์ที่มีความสวยงาม มีคุณภาพเสียงที่ดี และสืบทอดมาจนนายกำจร ที่มีการพัฒนาคุณภาพเสียงให้ดังและสวยงามมากยิ่งขึ้น จนเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีล้านนาในปัจจุบัน

2. ความเข้มแข็งในด้านเครื่องดนตรีวิทยา (Organology) จากการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาที่ใช้วัตถุดิบเป็นไม้หรือสิ่งประกอบอื่นตามธรรมชาตินั้น ทำให้มีการพัฒนาเทคนิควิทยาในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในช่วงระยะเวลา 50 ปีนี้หลายประการ ทั้งการพัฒนาด้านคุณสมบัติของวัตถุดิบที่ใช้ในการสร้างเครื่องดนตรี (Materials) ดังปรากฏในการใช้ไม้ในการสร้างซึง ทั้งไม้ขนุนและไม้สักทอง ต่างมีคุณสมบัติในเรื่องของเสียงที่แตกต่างกัน แล้วแต่การนำไปใช้บรรเลงในวงดนตรีต่าง ๆ นอกจากนี้การพัฒนาแบบของคุณภาพเครื่องดนตรีในด้านเสียงที่บูรณาการกับวัฒนธรรมดนตรีอื่น ๆ เช่น ดนตรีไทย ทำให้คุณภาพเสียงเครื่องดนตรีล้านนาดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะเรื่องของความดัง-เบา ระบบเสียงที่เกิดขึ้นเป็นมาตรฐาน การจัดแบ่งเครื่องดนตรีให้มีรูปแบบชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การแบ่งสล้อและซึงให้มี 3 ขนาด ได้แก่ขนาดเล็ก-กลาง-ใหญ่ การพัฒนาระบบเสียงลูกสาม-ลูกสี่ สร้างมาตรฐานให้กับเครื่องดนตรีต่าง ๆ และกลายเป็นที่ยอมรับในวงกว้างและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3. ความเข้มแข็งในด้านวัฒนธรรมดนตรีล้านนา จากการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรี การพัฒนาในด้านเครื่องดนตรีวิทยา ทำให้เกิดการใช้เครื่องดนตรีล้านนาคุณภาพหลากหลายพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้ดนตรีล้านนาในวงกว้าง เกิดกระบวนการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ทั้งการแข่งขัน และจัดแสดงดนตรีล้านนาในโอกาสสำคัญหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องดนตรีที่มีลักษณะทางกายภาพที่สวยงาม และคุณภาพเสียงที่ดี เกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ทางดนตรีล้านนาให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการความเป็นมาการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาตั้งแต่ยุคของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ ถ่ายทอดสู่บุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ และได้ถ่ายทอดสู่ลูกศิษย์คือนายกำจร เทโวชัยย์ ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นายกำจร เทโวชัยย์เป็นช่างที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาอย่างแพร่หลาย เครื่องดนตรีที่ได้รับการว่าจ้างให้สร้างส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสล้อและซึง เครื่องดนตรีที่สร้างโดยนายกำจร เทโวชัยย์ มีลักษณะคุณภาพเสียงที่ได้มาตรฐานและรูปลักษณ์สวยงาม คุณลักษณะทั้งหมดนี้นายกำจร เทโวชัยย์ ได้รับประสบการณ์และการถ่ายทอดมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ กระบวนการเรียนรู้ผ่านวิชาช่างฝีมือในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่เริ่มจากการเป็นลูกมือช่วยนายบุญรัตน์ ในการสร้างชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ละชิ้น และได้ฝึกสร้างด้วยตนเองจน

มีความชำนาญในการสร้างชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถสร้างเครื่องดนตรีด้วยตนเองได้ทั้งหมดในระยะเวลา 20 ปี

กระบวนการสร้างสละและซิงมีขั้นตอนและวิธีการสร้าง การจัดเตรียมการวัตถุดิบอุปกรณ์ และผนวกกับความชำนาญการของสล่าหรือช่างสามารถแยกกระบวนการออกได้ดังนี้

1. การสร้างสละ สำหรับสร้างสละ ช่าง นิยมใช้ไม้ชิงชัน หรือภาษาล้านนา เรียกว่าไม้เก็ด ไม้ชนิดนี้เป็นไม้ยืนต้นและเป็นไม้ชนิดเดียวกันกับที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีไทยคือระนาด ไม้ชนิดนี้มีเนื้อแข็งเหมาะสำหรับใช้เป็นวัสดุในการทำคันทวนสละ หรือถ้าไม่มีไม้ชนิดนี้ก็สามารถใช้ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีเนื้อแข็งได้เช่นกัน ขั้นตอนการสร้างสละสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ขั้นตอนเตรียมการโดยการเตรียมไม้และเครื่องมือ (2) การสร้างคันทวนสละ (3) การขึ้นรูปสละ (4) การทำลูกบิดสละ (5) การทำคันชักสละ (6) การขัดกะโหลกมะพร้าว (7) ขั้นตอนการเจาะกล่องเสียงสำหรับใส่คันทวนสละ (8) การเจาะรูสำหรับใส่ลูกบิดสละ (9) การใส่สายสละ (10) ขั้นตอนการผูกเส้นหวายตรงวัดอก และ (11) การวัดคุณภาพเสียงสละ

ขั้นตอนการวัดคุณภาพเสียง การวัดคุณภาพเสียงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ขั้นตอนหนึ่งที่ผู้เล่น ต้องคำนึงถึงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากระบบการสั่นสะเทือนของเสียงสละ ขึ้นอยู่กับระยะห่างระหว่างลูกบิด รัตอก และความยาวของคันทวน ทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นช่างผู้ชำนาญจึงแนะนำให้ตรวจสอบคุณภาพเสียงก่อน ขั้นตอนการวัดคุณภาพเสียงสละ นายกำจร เทโวชัยย์ อธิบายว่า “ ลำดับแรกต้องใช้เทียบเสียงขลุ่ยเป่าเป็นเสียงให้ตรงกับเสียงสายเปล่า ถ้าเป็นสละลูกสาม ขั้นแรกเทียบเสียงสายทุ้มตรงกับเสียงขลุ่ยเสียง โดเทียบสายเอกตรงกับเสียงขลุ่ยเสียง โซล เมื่อได้เสียงตรงแล้วจึงทดสอบสี่สละแล้วปรับเสียงให้ตรง ”

2. การสร้างซิง การสร้างซิง สล่า นิยมใช้ไม้สักในการสร้างแต่มีข้อจำกัดคือไม้ชนิดนี้เป็นไม้หวงห้ามอาจเป็นการผิดกฎหมายได้ จึงใช้ไม้ขนุนซึ่งเป็นไม้ที่สามารถสร้างเครื่องดนตรีไทยประเภทจะเข้ได้ในการสร้างไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้ออ่อนเหมาะสำหรับใช้เป็นวัสดุในการทำตัวซิง หรือถ้าไม่มีไม้ชนิดนี้ก็สามารถใช้ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีเนื้อไม้แข็งมากเช่นไม้จามจุรีหรือก้ามปูแต่คุณภาพก็จะลดหลั่นลงไปอีก ขั้นตอนการสร้างซิงสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ขั้นตอนเตรียมการโดยการเตรียมไม้และเครื่องมือ (2) การขึ้นรูปซิง (3) การเจาะโองเสียง (4) การใส่ตาตซิง (5) การตกแต่งคอกับรางไหม (6) การใส่ลูกซิงหรือนมซิง (7) การใส่สายซิง และ (8) การวัดคุณภาพเสียงซิง

ภาพที่ 4 การสร้างสกล้านายกำจร เทโวซัด

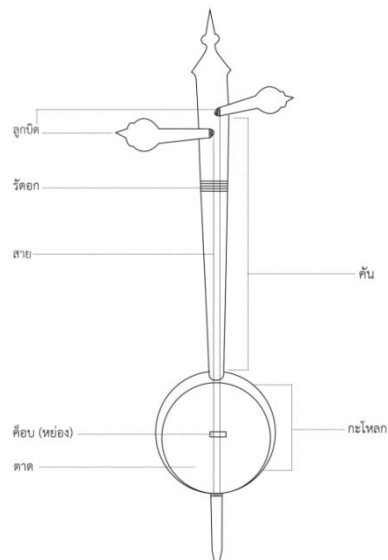

ภาพที่ 5 การสร้างซึ้งนายกำจร เทโวซัด

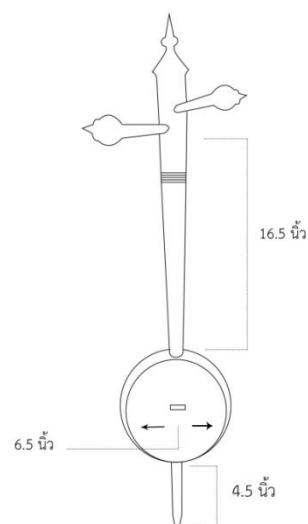
(ที่มา : บุรณพันธุ์ ใจหล้า, 2562)

การสร้างสกล้อและซึ้งของนายกำจร เทโวซัดที่ได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝนมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี นั้น มีลักษณะทางกายภาพและระบบเสียงดีมาก กลุ่มศิลปินนักดนตรีอาชีพนิยมมาสั่งทำตลอดเวลา สารัตถะและภูมิปัญญาที่น่าสนใจคือวิธีการเลือกใช้วัสดุให้มีความสำคัญในการเลือกวัสดุที่เหมาะสม เช่น การเลือกไม้ในการสร้างต้องมีน้ำหนักไม่มากเพื่อกล่องเสียงจะได้เกิดความกังวาน การทดสอบเสียง การเลือกไม้สำหรับการสร้าง ขั้นตอนทุกขั้นตอนมีการฝึกฝนอย่างเป็นระบบแบบแผน ทำให้ได้เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสกล้อและซึ้งที่ได้มาตรฐานสู่ศิลปินและนักดนตรีพื้นบ้านล้านนาอย่างสม่ำเสมอ (กำจร เทโวซัด, 2561)

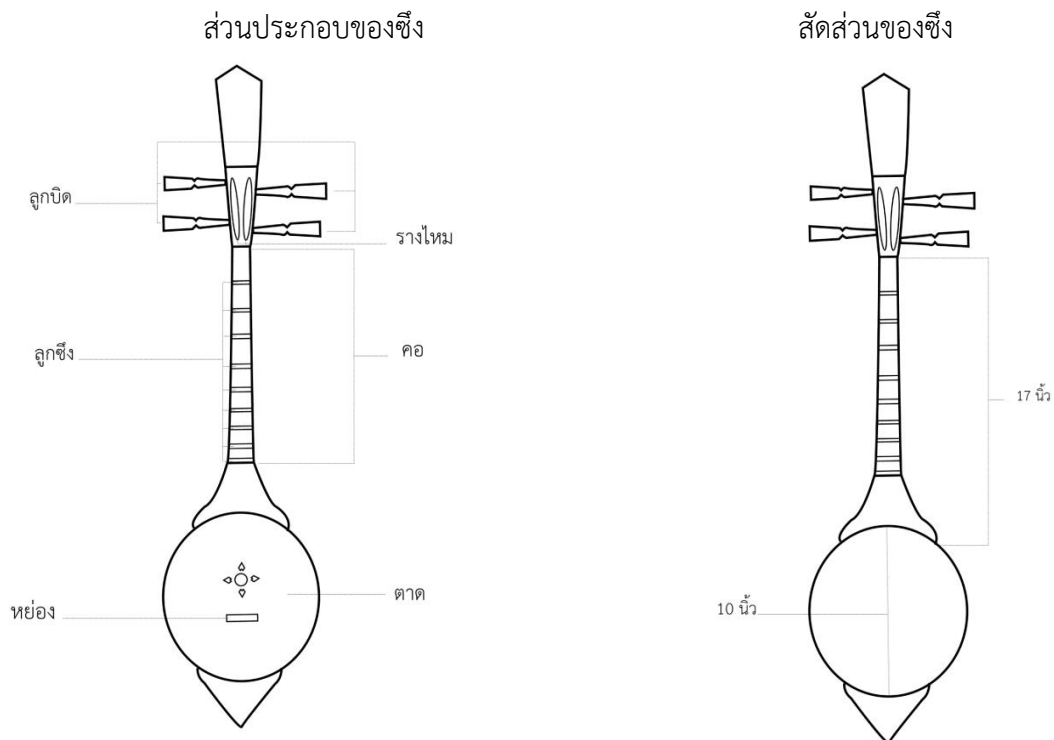
ส่วนประกอบของสกล้อ

สัดส่วนของสกล้อ

ภาพ 3 แสดงส่วนประกอบและสัดส่วนของสกล้อ

ภาพ 4 แสดงส่วนประกอบและสัดส่วนของซิ่ง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซิ่ง เริ่มมาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ และได้ถ่ายทอดให้นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ผ่านการฝึกฝนทักษะทางช่างและได้ถ่ายทอดมาจนถึงนายกำจร เทโวชัยดี ผู้เป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซิ่งที่มีคุณภาพในปัจจุบัน โดยการสร้างสะล้อและซิ่งพบว่าการสร้างสะล้อและซิ่งทั้งสามขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ มีกระบวนการวิธีการสร้างที่เหมือนกันแต่ต่างกันในขนาดกับระดับเสียง และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบนี้กับช่างหรือส่ล่าสะล้อและซิ่งในท้องถิ่น ๆ ในระยะเวลาที่เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสะล้อและซิ่ง ในงานและพิธีกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันให้มากขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยในการดำรงอยู่หรือการปรับเปลี่ยนในทิศทางใด
3. ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของ สะล้อและซิ่ง และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าอื่น ๆ ของไทย
4. นอกจากการศึกษาทางด้านเอกสารแล้ว การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าโดยผู้สูงอายุ นับเป็นวิธีการที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่

5. ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังในเรื่องของอิทธิพลของดนตรีสากลที่เข้ามาประสมกับวงดนตรีพื้นบ้านล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครื่องดนตรีและเพลง
6. ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริม หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดทำทำเนียบและเก็บข้อมูลศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่อย่างจริงจัง
7. ด้านผู้ประกอบการศิลปะ ควรจัดให้มีการสาธิตวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านตามงานต่าง ๆ หรือสถานศึกษา โรงเรียน ให้แพร่หลายมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ดนตรีล้านนาในด้านของพัฒนาการของการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จากเดิมที่เป็นการผลิตในครัวเรือน ใช้ในโอกาสและกิจกรรมทางสังคมอย่างหลวม ๆ ในแต่ละชุมชน กลายเป็นอุตสาหกรรมสร้างเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพมาตรฐาน ตลอดจนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคนิควิทยาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการสร้างเครื่องดนตรีจากหลากหลายครุภูมิปัญญาที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดสายสกุลช่างในการสร้างเครื่องดนตรีในปัจจุบัน โดยเฉพาะ “สายเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่” ดังปรากฏการสืบทอดมายังนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ และนายกำจร เทโวชัยย์ อย่างไรก็ตาม การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้น ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรองเรื่องธุรกิจดนตรี เนื่องจากการสร้างเครื่องดนตรีเป็นงานที่ใช้ฝีมือและประสบการณ์มาก ตลอดจนวัตถุดิบในการสร้างเครื่องดนตรีนั้นมีราคาที่สูงขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจ การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของแต่ละครุภูมิปัญญาจึงเป็นการรับงานอย่างหลวม ๆ ผ่านเครือข่ายด้านดนตรีล้านนาของแต่ละช่างเอง

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของแต่ละครุภูมิปัญญานั้น แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของตัวดนตรีล้านนาเองด้วย โดยเฉพาะเรื่องของรูปแบบและคุณภาพของเครื่องดนตรีผ่านช่างทำเครื่องดนตรี แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสร้างเครื่องดนตรีตามยุคสมัย จากกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาก็แสดงให้เห็นสถานภาพของเครื่องดนตรีตลอดจนครุภูมิปัญญาในสังคมและวัฒนธรรมล้านนา จากเดิมที่เป็นเพียงช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน สู่ครุภูมิปัญญาผ่านการมอบรางวัลของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ได้รับการยกย่องให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย ตลอดจนได้รับรางวัลเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา จากการยกย่องจากหน่วยงานนี้เอง ทำให้ครุภูมิปัญญามีพื้นที่ในสังคมล้านนามากยิ่งขึ้น มีการยกระดับการสร้างเครื่องดนตรี ตลอดจนรูปแบบการพัฒนาเครื่องดนตรีของแต่ละช่าง ดังนั้น การสืบทอดอย่างยั่งยืนในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนานั้นต้องมีการส่งเสริมการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหลักสูตรระยะสั้น การพัฒนาวัตถุดิบและการจัดหาวัตถุดิบที่ได้มาตรฐาน และการส่งเสริมอย่างจริงจังจากภาครัฐทั้งการยกย่องเชิดชูเกียรติ และการส่งเสริมด้านธุรกิจดนตรีเพื่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรี ตลอดจนราคาจำหน่ายนั้นสมเหตุสมผล ครุภูมิปัญญาด้านเครื่องดนตรีล้านนาสามารถมีพื้นที่ยืนในสังคมในด้านเศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐสินธุ์ ชมสูง (2560) ที่ได้ศึกษางวล้อ ซอ ปีน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล และเห็นว่าควรมีการธำรงรักษามรดกวัฒนธรรมด้านดนตรี

เพื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่ สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ด้วยการรักษาแบบฉบับดั้งเดิมที่ได้สืบทอดมา เพื่อคงไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่ายิ่งสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กิจชัย ส่องเนตร. (2554). *การสืบทอดสล้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ดนตรี)). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- กำจร เทโวชาติ. (2561). *บุคคลข้อมูล*. สัมภาษณ์ 4 มีนาคม 2561.
- งามตา นันทขว้าง. (2551). *ศรีกุย ปันแสง ช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- ธีรยุทธ ยวงศรี. (2540). *การดนตรี การขับ การพ้อง ล้านนา*. เชียงใหม่ : สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์.
- บุญรัตน์ ทิพย์รัตน์. (2561). *บุคคลข้อมูล*. สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2561.
- ปณิธิ เถาทอง. (2548). *สล้อยพื้นเมืองในวัฒนธรรมล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- ปรเมศวร์ สรรพศรี. (2555). *เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ : การสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างสล้อและซึง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต วัฒนธรรมและการพัฒนา). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- ประเวศ วะสี. (2530). *การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- รณชิต แม้นมาลัย. (2536). *กลองหลวง : ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและชาติพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- รัฐสินธุ์ ชมสูง. (2560). วงสล้อ ซอ ปืน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 18(2), 6-20.
- วาสิษฐ์ จรรย์ยานัน. (2538). *สวนฯ เล่มน้อย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) . กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- สงกรานต์ สมจันทร์. (2559). *ประวัติดนตรีล้านนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุคำ แก้วศรี. (2553). *สล้อและซึง ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา). มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. เชียงราย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 8*. กรุงเทพมหานคร.
- เอกพิชัย สอนศรี. (2546). *ซึงในวัฒนธรรมดนตรี จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.